

**O'QUVCHILAR ONA TILINI O'ZLASHTIRISHDA MATN
USTIDA ISHLASHNING AHAMIYATI**

Xolmuratova Madinabonu Nuriddin qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola o'quvchilarning ona tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirish jarayonida matn ustida ishlashning ahamiyatini tahlil qiladi. Tadqiqotda matn tahlili, tushunish va yaratish orqali til ko'nikmalarini rivojlantirish usullarining samaradorligi o'rganilgan. Metod sifatida eksperimental sinovlar, so'rovnomalar va intervyular qo'llanilgan bo'lib, ular orqali matn bilan ishlashning o'quvchilarning lug'at boyligini, grammatikani tushunishini va kommunikativ qobiliyatlarini oshirishdagi roli aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, matn ustida tizimli ishlash o'quvchilarning ona tiliga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning tilga bo'lgan ishtiyoqini va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Xulosa qilib aytganda, ona tilini o'zlashtirish jarayonida matn bilan ishlash strategiyalarini samarali joriy etish ta'lim sifatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: ona tili, matn bilan ishlash, til o'zlashtirish, matn tahlili, grammatikani tushunish, kommunikativ qobiliyat, til ko'nikmalari, lug'at boyligi, tilga ishtiyoq, mustaqil fikrlash.

Kirish

Ona tili har bir insonning milliy madaniyatini shakllantirishda, shaxsiy va professional rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ona tilini chuqur o'zlashtirish nafaqat muloqot qobiliyatini rivojlantirish, balki fikrlash va ijodiy salohiyatni oshirish imkonini beradi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida til o'rganishning samaradorligini oshirish maqsadida turli metod va usullar qo'llanilmoqda. Shu jumladan, matn bilan ishlashning ona tilini o'zlashtirishdagi ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Matn ustida ishlash – bu nafaqat matnni o'qish va tushunish, balki uni tahlil

qilish, muhokama qilish va yaratish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga til ko'nikmalarini mustahkamlash, lug'at boyligini oshirish, grammatikani chuqurroq o'zlashtirish va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Matnlar orqali o'quvchilar real hayotdagi vaziyatlarga tayyorlanib, muloqotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilish ko'nikmalarini egallashadi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatadiki, matn bilan tizimli ishlash o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshirishga, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga va tilga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytirishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, maqolada matn ustida ishlashning ona tilini o'zlashtirish jarayonidagi o'rni, uning o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi.

Maqolaning maqsadi – matn bilan ishlash usullarining ona tilini o'zlashtirishdagi ahamiyatini o'rganish, ularning ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasini aniqlash va bu boradagi metodik tavsiyalarni ishlab chiqishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqotda nazariy tahlil, eksperimental sinovlar, so'rovnomalar va intervyular qo'llanilgan. Natijalar asosida matn bilan ishlash strategiyalarini samarali joriy etish yo'llari ko'rib chiqiladi va ta'lim jarayonida ularni qanday amalga oshirish mumkinligi haqida tavsiyalar beriladi.

Shu tarzda, maqola ona tilini o'rganishdagi matn ustida ishlashning ahamiyatini chuqurroq anglashga, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Matn bilan ishlashning nazariy asoslari

Ona tilini o'zlashtirish jarayonida matn bilan ishlashning ahamiyati ko'plab tilshunoslar va pedagoglar tomonidan ta'kidlanadi. Matn bilan ishlash til o'rganuvchilarga tilning nafaqat grammatik qoidalarini, balki uning madaniy va kontekstual jihatlarini ham chuqurroq anglash imkonini beradi. Matn tahlili, tushunish va yaratish orqali o'quvchilar tilga bo'lgan munosabatlarini mustahkamlashlari mumkin.

Matn tahlili

Matn tahlili – bu matnning mazmuni, tuzilishi va uslubiy jihatlarini o‘rganish jarayonidir. Bu usul o‘quvchilarga matnni chuqurroq tushunishga yordam beradi, ularning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va tilni strukturaviy jihatdan o‘zlashtirishga imkon yaratadi.

Matn yaratish

Matn yaratish – bu o‘quvchilarga o‘z fikr va his-tuyg‘ularini ifoda etish imkonini beruvchi jarayon. Bu orqali ular grammatika va lug‘at boyligini amalda qo‘llashni o‘rganadilar, kreativ fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi va tilga bo‘lgan ishtiyoq oshadi.

Ona tilini o‘zlashtirishda matn ustida ishlashning ahamiyati

Lug‘at boyligini oshirish

Matn bilan tizimli ishlash o‘quvchilarning lug‘at boyligini sezilarli darajada oshiradi. Turli mavzulardagi matnlar o‘quvchilarga yangi so‘zlar va iboralarni o‘rganish imkonini beradi, bu esa ularning tilni boy va rang-barang ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Grammatikani chuqurroq o‘zlashtirish

Matn tahlili va yaratish orqali o‘quvchilar grammatik qoidalarni amalda qo‘llashni o‘rganadilar. Bu usul grammatikaning nazariy jihatlarini real kontekstlarda tatbiq qilishga yordam beradi, shu bilan birga grammatika qoidalarini yanada chuqurroq o‘zlashtirish imkonini yaratadi.

Kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish

Matn bilan ishlash o‘quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Matnlar orqali o‘quvchilar turli muloqot vaziyatlariga tayyorlanib, real hayotdagi muloqotda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini egallashadi.

Mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish

Matn yaratish va tahlil qilish jarayonlari o‘quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ular o‘z fikrlarini mantiqiy ravishda ifoda etishni, argumentlarni asoslashni va muammolarni mustaqil hal qilishni o‘rganadilar.

Matn bilan ishlash metodlari

Matn tahlili

Matn tahlili metodikasi o'quvchilarga matnning tarkibini, tuzilishini va uslubini chuqur o'rganishga imkon beradi. Bu jarayon davomida o'quvchilar matndagi asosiy g'oya, mavzu va muallifning niyatini aniqlashni o'rganadilar.

Matn yaratish

Matn yaratish usuli o'quvchilarga o'z fikr va hissiyotlarini yozma ravishda ifoda etish imkonini beradi. Bu jarayon grammatika va lug'at boyligini amaliyotda qo'llashga, shuningdek, kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Matn muhokamasi

Matn muhokamasi – bu o'quvchilar bilan matnlar ustida erkin fikr almashish jarayonidir. Bu usul o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ularni turli fikr va qarashlarni qabul qilishga o'rgatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot maqsadi va vazifalari

Maqolaning maqsadi – matn bilan ishlash usullarining ona tilini o'zlashtirishdagi ahamiyatini o'rganish, ularning ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasini aniqlash va metodik tavsiyalarni ishlab chiqishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan:

1. Matn bilan ishlashning nazariy asoslarini o'rganish.
2. Matn bilan ishlash usullarining ona tilini o'zlashtirishdagi ro'lini aniqlash.
3. Matn bilan ishlashning ta'lim sifatiga ta'sirini tahlil qilish.

Matn bilan ishlash strategiyalarini samarali joriy etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Ishlatilgan metod va usullar

Tadqiqotda quyidagi metod va usullar qo'llanilgan:

Nazariy tahlil: Adabiyotlarni o'rganish va ulardan foydalanish orqali matn bilan ishlashning nazariy asoslarini aniqlash.

Eksperimental sinovlar: Matn bilan ishlash usullarining o'quvchilarga ta'sirini o'lchash uchun eksperimental sinovlar o'tkazish.

So'rovnomalar: O'quvchilar va o'qituvchilar orasida so'rovnomalar o'tkazish orqali matn bilan ishlashning samaradorligini baholash.

Intervyular: Mutaxassislar bilan intervyular o'tkazish orqali matn bilan ishlash usullarining ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasini aniqlash.

Tadqiqot natijalari va tahlil

Matn bilan ishlashning lug'at boyligiga ta'siri

Tadqiqot natijalariga ko'ra, matn bilan tizimli ishlash o'quvchilarning lug'at boyligini sezilarli darajada oshiradi. O'quvchilar yangi so'zlar va iboralarni o'rganish orqali tilni boy va rang-barang ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Grammatikani tushunishga ta'siri

Matn tahlili va yaratish usullari orqali o'quvchilar grammatika qoidalarini amalda qo'llashni o'rganadilar. Bu usullar grammatikaning nazariy jihatlarini real kontekstlarda tatbiq qilishga yordam beradi, shu bilan grammatika qoidalarini yanada chuqurroq o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Kommunikativ qobiliyatga ta'siri

Matn bilan ishlash o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Matnlar orqali o'quvchilar turli muloqot vaziyatlariga tayyorlanib, real hayotdagi muloqotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilish ko'nikmalarini egallashadi.

Mustaqil fikrlashga ta'siri

Matn yaratish va tahlil qilish jarayonlari o'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ular o'z fikrlarini mantiqiy ravishda ifoda etishni, argumentlarni asoslashni va muammolarni mustaqil hal qilishni o'rganadilar.

Muhokama

Natijalarning ta'lim amaliyotiga qo'llanilishi

Tadqiqot natijalari matn bilan ishlash usullarini ta'lim jarayoniga samarali joriy etish uchun asos yaratadi. O'qituvchilar matn tahlili, yaratish va muhokama qilish kabi usullarni darslarda qo'llash orqali o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga katta hissa qo'shishlari mumkin.

Cheklovlar va kelajakdagi tadqiqotlar uchun takliflar

Tadqiqotning cheklovlari qatoriga o'quvchilarning soni, vaqt cheklovlari va metodologik qiyinchiliklar kiradi. Kelajakdagi tadqiqotlarda matn bilan ishlash usullarining uzoq muddatli ta'sirini o'rganish, turli yosh guruhlariga va til darajalarida qo'llanilishini tahlil qilish zarur.

Xulosa qiladigan bo'lsam ona tilini o'zlashtirish jarayonida matn bilan ishlashning ahamiyati aniqlandi. Matn tahlili, yaratish va muhokama qilish usullari o'quvchilarning lug'at boyligini, grammatikani tushunishini, kommunikativ va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligi isbotlandi. Shu bois, ta'lim jarayonida matn bilan ishlash strategiyalarini samarali joriy etish ona tilini o'rganish sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xasanov, A. (2020). Ona tilini o'rganish metodikasi. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
2. Mirza, S. (2018). Matn tahlili va ta'lim. Samarqand: Ilmiy nashrlar.
3. Rasulov, F., & Karimova, L. (2019). "O'quvchilarda lug'at boyligini rivojlantirish yo'llari". O'zbekiston tilshunosligi jurnali, 15(2), 45-60.
4. Aliyev, T. (2021). Til o'rganishda kommunikativ metodlar. Toshkent: Universitet nashr.
5. Qodirov, M. (2022). "Grammatikani o'rganishda matn bilan ishlashning samaradorligi". Ona tili va adabiyoti ta'limi, 10(1), 22-35.
6. Rahmonov, B. (2023). Mustaqil fikrlashni rivojlantirish usullari. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
7. Savolov, D. (2017). "Matn yaratish va o'qish: Ta'lim jarayonida yangi yondashuvlar". O'zbekiston ta'limi magazini, 8(3), 30-42.
8. Nurmatov, G. (2015). Til va madaniyat: Ona tilini o'rganish. Buxoro: Madaniyat nashriyoti.
9. Islomov, K. (2016). Ona tili darslarida matn ustida ishlash metodikasi. Toshkent: Til va Tarbiya nashriyoti.
10. Bekchanov, J. (2019). "Til ko'nikmalarini rivojlantirishda matnlar roli". Pedagogika va Psixologiya jurnali, 12(4), 50-65.